

SUMARI

Pròleg	11
Introducció	27
I. “Ensimismamiento español” contra Renaixença catalana	33
II. El Front Nacional de Catalunya i la Resistència independentista	47
III. PSAN: independència, socialisme i Països Catalans	63
IV. Terra lliure, el Front Patriòtic i la Unitat Popular	79
V. ERC, el sobiranisme cívic i la transició nacional de CDC	91
VI. Independència: conflicte, reculada... I represa?	107

PRÒLEG

Una amistat de cinquanta anys explica els motius pels quals unes paraules meves precedeixen aquest assaig polític de Jaume Renyer. Aquesta amistat, forjada fa mig segle quan tots dos militàvem al Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN), m'ha forçat a haver de parlar en veu alta sobre certs aspectes de la política catalana, cosa que he intentat evitar aquests darrers anys, sobretot en relació amb els partits polítics del país i els seus dirigents més destacats. Un cop apartat de la primera línia i de tota vinculació partidista o responsabilitat institucional, no crec que em correspongui tampoc de referir-m'hi ara, tot i que sí que puc donar la meua opinió sobre algunes de les nombroses consideracions que el text de Jaume Renyer suggereix i que no sempre comparteixo. Per exemple, la mirada benèvola que manifesta l'autor sobre els postulats públics, pel fons i per les formes, d'una formació com AC, grup polític ara ja parlamentari i municipal.

Aquestes cinc dècades de tracte personal amb l'autor, durant les quals les coincidències han fet via amb les discrepàncies, no han afectat, tanmateix, la nostra amistat i la proximitat del tracte personal. Avui encara, en la llista de contactes de la meua agenda telefònica, és una de les dues persones que hi apareix amb el nom de guerra a la clandestinitat i no pas amb el nom i cognoms veritables. És amb aquest nom figurat que m'hi refereixo amb tota normalitat, no sols quan em relaciono amb ell directament, sinó en el meu cercle més proper, tant familiar com d'amistats.

Catalunya, qüestió d'Estat (1968-2024). Aproximació a l'evolució de l'independentisme català contemporani és un viatge documentat, ric en dades, generós en sigles i divers en dates sobre l'envitricollat univers de l'independentisme català. Cal dir, però, en honor a la veritat, que a despit de ser un llibre més aviat breu, no ho és l'espai temporal que analitza, no reduït als límits cronològics que en marca el títol, sinó que es remunta a moltes dècades i segles abans, ni que sigui en un esguard ràpid. Ni tampoc és escàs, ans al contrari, l'abast dels temes que s'hi tracten. La distància temporal permet més calma i rigor a l'hora d'emetre opinió sobre un passat ja remot, cosa molt més difícil d'aconseguir quan es tracta de fets contemporanis, fins i tot d'actualitat rabiosa, en alguns dels quals l'autor o el prologuista han participat directament, si no n'han estat protagonistes. Es tracta d'una personal guia de viatges polítics, doncs, on Renyer ha estat viatger privilegiat en una època concreta.

Pel que fa a l'autor, penso en les vicissituds diverses a l'interior de l'MDT o d'ERC que, en aquest darrer cas, m'afecten també a mi, o bé en les converses per aconseguir el pas de les armes a les urnes per part de Terra Lliure o en les gestions per posar fi a la intromissió armada d'ETA al nostre país. Proposar-se que una organització armada deixi de cometre atemptats en un indret concret ha estat un objectiu a assolir per part de qualsevol govern i, doncs, del tot legítim per l'opinió pública. Però tot i que és un objectiu i una pràctica habitualment d'Estat, Espanya castigà els dos catalans que ho intentaren amb una intensitat no menor a l'emprada pel sistema polític i de poder català i l'opinió pública alimentada per aquests, amb alguna excepció honrosa en ambdós casos. Pocs van assenyalar que aquell gest, que tantes conseqüències personals va tenir per a l'autor i el prologuista d'aquest llibre, trencava el monopoli d'Estat en la negociació amb grups armats, tot i que la finalitat darrera fos la mateixa en un cas i en un altre, amb protagonistes diferents: espanyols amb Estat els uns, catalans sense Estat els altres, però amb dos estats en contra i els seus còmplices, també.

Renyer disposa, a casa seva, d'una biblioteca important sobre temes nacionalitaris i d'un d'arxiu envejable, amb material molt valuós sobre el fet nacional català, els seus grups més representatius i els personatges més destacats del moviment emancipador, així com sobre el procés que culminà en la creació de l'Estat d'Israel i en els esforços posteriors per mantenir-lo i defensar-lo. Són dos centres d'interès que compartim, si bé no sempre des del mateix punt de vista, atès que, mentre els protagonistes del conflicte al Pròxim Orient siguin Netanyahu, Hezbol·là i Hamàs, i el marc referencial o fonament teòric sigui bàsicament de caràcter religiós, si més no com a pretext públic sovint invocat o intuït, la solució no arribarà. Quan el fanatisme s'ensenyoreix de la política desapareixen els espais per al diàleg, la negociació i la construcció d'alternatives de convivència, amb respecte a la dignitat de les persones i el dret dels pobles a l'existència.

Amb tot aquest material a casa, no ha de fer gens estrany, per tant, la riquesa de dades i la diversitat de grups i grupuscles que apareixen en aquest llibre, bona part dels quals, com força dels seus dirigents, poden ser gairebé del tot desconeguts per a la majoria de la societat catalana d'avui. De segur que més d'un lector els descobrirà per primer cop i se n'assabentarà, just ara, de l'existència. És una manera també de rescatar de l'oblit tantes experiències i iniciatives nascudes amb la millor de les intencions, tot i que, ben sovint, amb més patriotisme que ciència. Aquesta tenacitat en el combat per la memòria a Jaume Renyer ja li ve de lluny, motiu pel qual biografia personatges com Lluís Gausachs o Jaume Cornudella, "homes del silenci", o contribuï amb d'altres autors a la història d'unes sigles glòries i emblemàtiques com les del Front Nacional de Catalunya, o bé a l'estudi d'episodis diversos de la nostra història nacional, en el seu vessant més reivindicatiu, com ara *Del FAC a la reunió de Perpinyà*.

Com a jurista va ser membre del Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya i professor associat a la URV, mentre que

dirigí també el Centre d'Estudis de Temes Contemporanis, talaia des de la qual pogué reforçar el seu vessant d'assagista polític amb obres com *L'esquerra de la llibertat*, l'obra homònima d'aquesta que ara prologuem guardonada el 1994 amb el premi d'assaig Rovira i Virgili, així com *L'autodeterminació del poble català, Catalanitat i llibertat*, *L'Estat contra els pobles* o un innovador *Avantprojecte d'Estatut Nacional de Catalunya*, a més de nombrosos articles en revistes especialitzades o bé capítols concrets en obres col·lectives, tant de caràcter històric com més de caire polític o bé jurídic.

La lectura d'aquesta edició renovada i posada al dia de *Catalunya, qüestió d'Estat* pot ser una capsa de sorpreses per a molts lectors a causa de la gran diversitat de sigles que hi apareixen, circumstància que sembla delatar una mena de tirada natural de l'independentisme cap a la fragmentació permanent, gairebé de caràcter estructural. Recordo, en aquest sentit, la munió de sigles presents a la Conferència d'Organitzacions d'Esquerra Independentista, la tardor del 1977, al casal d'ERC, del barceloní carrer de Bonavista, amb tanta profusió de denominacions que generava vertigen. Va coincidir amb un moment en què jo no militava enlloc i confesso que només vaig poder aguantar-hi unes hores i ara, amb el pas del temps, no em puc estar de tenir present la icònica i irònica paròdia del grup Monty Python a la pel·lícula *La vida de Brian*, sobre la resistència jueva a l'ocupació dels romans...

Renyer subratlla la incapacitat catalana per conduir amb encert les situacions en què l'independentisme arriba a ser hegemònic tant a la societat com a les institucions i no tan sols als carrers. La indecisió dels líders catalans, desconcertats davant el camí a seguir l'octubre del 2017, desbordats per la magnitud dels esdeveniments el dia D a l'hora H, remet al 14 d'abril de 1931, un cop proclamada la República Catalana per Francesc Macià, quan, al migdia, l'Avi telefona, com esperant alguna indicació, a Alcalá-Zamora a Madrid, on la monarquia no serà formalment enderrocada fins al vespre d'aquell mateix dia. Haurà de ser un

militar espanyol com López Ochoa, maçó, republicà i llavors capità general de Catalunya, qui s'adreça a Macià, tot dient-li: “¿Pero usted no se da cuenta de que aquí no hay más presidente que usted?”, un cop ja proclamada la República Catalana i amb soldats uniformats llegint-ne el ban oficial en català, a toc de cornetí, pels carrers de Barcelona. L'absència d'una veritable estratègia nacional d'emancipació, rigorosa i no improvisada, continua sent un dels nostres grans mals col·lectius, quan ja ha transcorregut una quarta part del segle XXI. Fins i tot un text presentat, històricament, com el *súmmum* independentista com és la Constitució provisional de la República Catalana, coneguda com a *Constitució de l'Havana* (1928), conté un article, el 204, que obre les portes a la possibilitat d'una confederació ibèrica, talment com si la plenitud de la sobirania nacional, expressada en forma d'Estat independent, no acabés de ser del tot l'objectiu final.

Enfront dels que presenten el primer d'octubre de 2017 com una derrota, potser perquè ja hi anaven moralment derrotats a l'avançada, l'autor defensa aquesta data com una gran victòria, una gran victòria nacional-popular, diria jo, si se'm permet l'expressió gramsciana. De fet, es tracta, tant el dia 1 com el dia 3, amb l'aturada general, dels gestos més importants d'afirmació nacional i voluntat de sobirania ocorreguts al nostre país, des de la batalla d'Almansa el 25 d'abril de 1707, superiors, doncs, al meu entendre, al 14 d'abril de 1931 i al 6 d'octubre de 1934, perquè els protagonistes no van ser, realment, uns quants polítics determinats, sinó la gent, el poble, l'única estructura d'estat de què realment disposàvem en aquells dies emblemàtics.

Avesats a no tenir Estat propi els darrers segles, sembla talment com si els moments crucials ens superin o, si més no, que els líders que han estat adients per a unes coses, potser no siguin els més adequats per a segons quines altres. I tant com algunes persones, alguns temes. La manca de tradició recent d'estatalitat pròpia comporta una incomoditat evident, en bona part de la societat catalana

i a la majoria de grups polítics i els seus dirigents, així com entre intel·lectuals i tertulians, a l'hora d'emetre una opinió sobre aspectes de debat habituals en societats nacionals amb Estat propi.

Em refereixo a qüestions com la defensa territorial i la seguretat pública, àmbits que semblen inexistents per a nosaltres, com si fóssim l'únic poble del món a qui no ens afectessin i sobre els quals costa de trobar una opinió autònoma, no subordinada als interessos espanyols o francesos o a les seves anàlisis i als seus tòpics. Aquest fet contrasta amb les proclames pacifistes reiterades en les quals no sembla que tinguem competidors al món, amb pràctiques de pacifisme selectiu segons qui sigui que exerceixi la violència, i passant de puntetes sobre la nostra singular ubicació en el mapa geoestratègic al sud d'Europa i a la Mediterrània. Podríem fer una reflexió semblant a propòsit del factor immigratori, els moviments poblacionals i els canvis demogràfics, aspectes que condicionen el present i el futur de les nacions europees. I si els estats sobirans admeten tenir dificultats enormes per fer front a aquesta realitat, per aconseguir que l'arribada massiva de persones fugitives de la violència i la misèria no posi en perill la continuïtat lingüística, cultural i nacional de la terra que els acull, en el nostre cas, sense Estat propi, ens trobem en la intempèrie més paorosa per trobar polítiques adequades, mancats dels més elementals instruments d'Estat que les facin possibles. Tot això quan encara no hem canalitzat de manera del tot satisfactòria la incorporació plena a la catalanitat de totes les onades migratòries de diferents punts d'Espanya, arribades als Països Catalans durant la dictadura franquista, i de part dels seus descendents.

Tancar els ulls a tantes evidències o tractar aquests temes amb una barreja d'ingenuïtat naïf o amb actituds benèfiques o caritatives és una manera clara de fugir d'estudi per tal d'evitar de ser titllat, a l'instant, de racista, xenòfob o supremacista. La incorporació a la societat catalana de persones vingudes aquí amb altres llengües i cultures pot ser un element enriquidor per conèixer altres paisat-

ges humans, mentre hi hagi la voluntat clara d'integrar-se al nostre país, a la nostra comunitat lingüística, a la nostra cultura i al nostre propi sistema de valors. La manca de capacitat real d'intervenció catalana en aquest àmbit és força perillosa per al nostre futur com a poble, tenint en compte que la immigració troba totes les facilitats per incorporar-se a l'espanyolitat lingüística, cultural i política, però no pas a la catalanitat en els mateixos termes.

Renyer blasma amb duresa l'esquerra espanyola, així com els seus corresponents o aliats catalans, la subalternitat dels quals els incapacita per encapçalar cap moviment social de canvi real, de transformació profunda o de sobirania efectiva. És el que ell anomena “progressisme d'arrels totalitàries” que contraposa a les “societats obertes occidentals” i critica tant l'anticatalanisme pseudoliberal com el cosmopolitisme apàtrida, protagonitzat aquest darrer per una esquerra *woke*, altrament dita també esquerra *sushi*, per a la qual el republicanisme i el federalisme han passat a millor vida, fins i tot com a recurs retòric intermitent. I assenyala també el potencial enorme del nacionalisme espanyol com a factor essencial de cohesió, no pas tan sols per a les elits econòmiques i polítiques, que són les que en viuen, sinó també per al conjunt de les classes socials, incloses les més desfavorides, identificades amb els mateixos referents simbòlics unitaristes espanyols, encara que no en treguin cap benefici directe. No s'està tampoc d'assenyalar l'avenç galopant en l'univers mediàtic i cultural català de l'hispanocentrisme referencial i la mediocritat que hi senyoregen amb una impunitat absoluta, sovint gràcies a recursos públics que haurien d'anar destinats a un projecte veritable de regeneració nacional i democràtica que reforçés els vincles individuals amb la catalanitat, com a societat nacional, cultural i lingüística diferenciada.

Lector àvid d'assajos polítics i articles especialitzats en diverses llengües sobre els comportaments de les societats, inclosa la dimensió psicosocial, Renyer té l'encert de definir de manera entenedora la nostra situació real, quan la sintetitza en aquests

termes: dominació política, espoli econòmic i substitució lingüística i cultural als Països Catalans, en un Estat espanyol on la seva integritat territorial és un “valor suprem” segons la Conferència Episcopal espanyola, superior, per tant, a la voluntat democràtica dels ciutadans. A l'hora de la veritat, doncs, el sistema espanyol de partits funciona com un tot que abasta des del nacionalsocialisme a l'extrema dreta fins al socialnacionalisme a l'extrema esquerra, amb la catalanofòbia com a tret constitutiu, unitari i identificador del nacionalisme espanyol.

Un dels déficits més clamorosos que indica Renyer és el referent a un sindicalisme nacional potent, a diferència d'altres indrets de l'Estat espanyol com ara el País Basc, Galícia o les Illes Canàries, a més d'Espanya, clar. I, això, malgrat els esforços, al Principat, de la Intersindical CSC o de la Intersindical Alternativa de Catalunya, atès que el moviment sindical majoritari és hegemonitzat pels dos sindicats d'Estat, UGT i CCOO, que, a la pràctica i en moments clau, s'han situat ben sovint al marge dels interessos nacionals del país, com en l'aturada general del 3 d'octubre de 2017 o, com hem vist en dates recents, en l'oposició militant a certs traspassos de serveis i competències a la Generalitat de Catalunya, per exemple en l'àmbit ferroviari. El més paradoxal és que, en aquests sindicats, no és menor el nombre d'independentistes que hi estan afiliats i que hi ocupen càrrecs de la més gran rellevància.

Renyer fa una afirmació contundent quan assegura que la “comunitat nacional catalana” són tots i cadascun dels territoris de llengua catalana. Aquesta afirmació fa coincidir, doncs, sense esquerdes ni excepcions, domini lingüístic amb àmbit nacional, comunitat lingüística amb comunitat nacional, en definitiva, llengua i nació. Personalment, no soc ben bé d'aquest parer. Crec que una cosa són els territoris de llengua catalana, on es parla la mateixa llengua que compartim, amb el nom de “catalana” o amb altres de denominació local, però sense cap dubte sobre la identitat idiomàtica per part de la comunitat científica, i una altra la

nació catalana, els Països Catalans. L'Uruguai i l'Argentina parlen la mateixa llengua i no són la mateixa nació, com no ho són Alemanya i Àustria malgrat compartir el mateix idioma.

En el nostre cas, crec que caldria distingir entre l'espai geogràfic delimitat pel domini lingüístic conformat per Catalunya Nord, el Principat, la Franja, el País Valencià i les Illes Balears, els Països Catalans, doncs, més Andorra i la ciutat de l'Alguer, i l'àmbit nacional de *Països Catalans*. És allò que a mi m'agrada d'anomenar, per a fer-ne la distinció, entre *pàtria lingüística* i *pàtria nacional*. Dit més cruament, crec que Andorra i l'Alguer no formen part de la nació catalana, tot i que sí, sense cap vacil·lació, del nostre marc lingüístic i, en bona part, també cultural. En realitat aquesta és una qüestió d'una complexitat enorme que, històricament, mai no ha estat objecte d'un estudi seriós, del tot necessari sobretot en l'àmbit jurídic, administratiu o legal, si es vol anar més enllà de consignes de carrer o de crits optimistes de final de míting.

Avui, la major part del territori dels Països Catalans forma part de l'Estat espanyol i ni Catalunya, ni el País Valencià, ni les Illes Balears apareixen esmentats en el text constitucional espanyol. Com a subjecte polític, per a Espanya, no existeixen. I no tan sols això, sinó que l'article 145 prohibeix la federació de comunitats autònomes, disposició pensada, estrictament, per impedir un acostament entre els diferents territoris de la nostra mateixa comunitat nacional, ja que l'actual Comunitat Autònoma Basca i Navarra disposen d'articles que en preveuen la unificació mitjançant referèndum. El panorama legal dels Països Catalans és, doncs, un galimaties veritablement laberíntic. Si mirem els Estatuts d'Autonomia, en el cas de Catalunya s'hi refereix com a "país" en el preàmbul, tot i que abans de ser desballestat pel Tribunal Constitucional espanyol s'hi parlava de "nació", mentre que a l'articulat defineix aquest territori com una "nacionalitat", alhora que parla de "símbols nacionals" en relació amb la bandera, la festa i l'himne i preveu també la col·laboració amb altres territoris que

hi comparteixen el patrimoni lingüístic, sense indicar de quins territoris es tracta.

L'Estatut de les Illes Balears té, a més, una singularitat específica, com és la diversitat real existent entre les quatre illes, motiu pel qual el text legal es refereix, en plural, als “pobles que formen la comunitat insular” i a la “nacionalitat històrica que formen les illes de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera”. Aquest fet crec que impedeix parlar de poble balear o d'identitat balear, com un concepte singular inequívoc. A més, l'Estatut balear, a l'article 35, afirma que les Illes Balears podran “participar en una institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística, formada per totes les comunitats que reconeguin la cooficialitat de la llengua catalana”. Pel que fa al País Valencià, l'Estatut el defineix com a “nacionalitat històrica”, això sí, “dins de la unitat de la nació espanyola”, afegint que no és present en els dos estatuts anteriorment esmentats. Segons el marc legal vigent, per tant, resulta que tenim tres nacionalitats dintre dels Països Catalans: Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears. La definició de *nacionalitat* per a cadascun, tanmateix, no crec que comporti, necessàriament, que es tracta de *nacionalitats* diferents. I, més encara, la presència d'una terminologia nacionalitària per als nostres territoris crec que és un element positiu en clau de futur si el sabem utilitzar amb intel·ligència.

D'altra banda, per acabar d'augmentar la confusió conceptual, en textos de formacions sobiranistes del País Valencià es parla de “República Valenciana”, resultat de la federació d'entitats estatals valencianes sense precisar de quines es tracta. Mentre que, en un àmbit ideològic semblant a l'anterior, apareix a la balear major l'expressió “República mallorquina”, facilita la idea que, en aquest arxipèlag, hi podrà haver fins a quatre repúbliques diferents, com ara hi ha quatre Consells Insulars. L'embolic republicà tampoc no és absent de formacions històriques al Principat, en una mena de pruija republicana sobtada, no exempta de confusionisme amb el marc republicà espanyol, sense arribar a precisar mai qui es federa i

amb qui, i que fa pensar, més aviat, en una constel·lació de repúbliques subordinades a una macrorepública espanyola, d'acord amb la tesi d'Espanya com a “nació de nacions”.

En el cas dels Països Catalans crec que caldria parlar, més aviat, de *confederalisme nacional*, òbviament republicà, més que no pas de federalisme, mot aquest, d'altra banda, del tot buidat de sentit i embastardit per l'ús purament retòric, sense cap conseqüència pràctica real, que n'ha fet l'esquerra espanyola i les seves delegacions al país. Estaria bé, doncs, que l'objectiu de la “Confederació” com a horitzó polític als Països Catalans (República Confederal? Confederació de Repúbliques?) disposés dels estudis jurídics i les propostes rigoroses, polítiques i d'articulació institucional i administrativa que fins ara mai no ha tingut l'afirmació nacional de Països Catalans, si es vol anar, de debò, més enllà d'una simple aspiració romàntica o d'una reivindicació il·lusionada expressades en un ambient patriòtic, cultural o festiu adient. De la retòrica “fraternal” sorgida de la Renaixença fins ara han passat dos-cents anys i potser és hora de posar fil a l'agulla i bastir un projecte polític creïble i seriós que tingui el coratge de fer front al disseny d'una arquitectura institucional per al conjunt dels Països Catalans que no pot ser la visió en certa manera centralista de fa unes dècades, sinó de “nació compartida”, expressió que fèiem servir amb Vicent Ventura en les nostres converses, sense prejudicis ni hegemonies territorials preconcebudes. De fet, llevat d'Islàndia i Luxemburg, la resta de nacions europees tenen totes una composició pluriregional interna com la tenim també nosaltres, i la nació política no pertany més a un territori que a un altre. Els Països Catalans en el seu conjunt, doncs, formen un espai nacionalitari ben diferenciat del seu entorn immediat.

Pel que fa a Andorra, curiosament, la constitució de 1993 en cap moment no defineix Andorra com a nació, sinó com a Estat, circumstància que, certament, podria deixar la porta oberta a altres articulacions nacionals més àmplies, per exemple de Països Catalans. Sí, però, que parla d'himne *nacional* i territori *nacio-*

nal i d'accés a la *nacionalitat* andorrana, potestat aquesta pròpia dels estats sobirans. Tenint Andorra una personalitat específica, determinada per la història i per la seva condició d'Estat, membre de l'ONU, de la UNESCO i de l'OMS, entre altres organismes internacionals, no em sembla forçat parlar de nació andorrana, estretament vinculada amb els Països Catalans. Pel que fa a l'Alguer, a l'illa de Sardenya, una llei de protecció de les minories lingüístiques a Itàlia, aprovada el desembre de 1999, fa referència als "albanesi, catalane, germaniche, greche, slovene e croate e di quelle parlanti il francese, il franco-provenzale, il friulano, il ladino, l'occitano e il sardo". Els algueresos d'avui són, en conseqüència, membres de la minoria catalana en termes estrictament lingüístics, però no nacionals. En tot cas, podríem considerar-los pertanyents a la minoria catalana de la nació sarda. I és des d'aquesta consideració que, el 2009, la Generalitat de Catalunya i el Govern Balear van obrir-hi una delegació conjunta, amb el nom d'Espai Llull. Per concloure, doncs, Països Catalans per a la nació catalana a la manera de Joan Fuster i *Països Catalans, Andorra i l'Alguer* per al conjunt del domini lingüístic.

Finalment, el llibre de Renyer permet de reflexionar, encara, sobre un altre tema de la màxima importància política. Em refereixo al lligam entre nació i classes socials. No tinc cap dubte que, en el nostre context europeu, una nació es construeix des de totes les ideologies democràtiques. La catalana també. L'autor, tanmateix, des de la posició ideològica on ara s'ubica en el ventall democràtic, sembla no trobar-se del tot confortable davant el vincle existent entre emancipació nacional, classes populars i ideologia d'esquerreres o progressista. La qüestió és realment suggeridora ja que, sense caure en la reducció marxista del "alliberament nacional i de classe", és innegable que, al llarg de la història, tots els projectes independentistes o sobiranistes catalans han sorgit des de l'esquerra política i dels cercles socials de les classes populars.

Per dir-ho d'altra manera, no hi ha hagut organitzacions polítiques que es proposessin la independència nacional des de posicions de dreta o bé dels rengles de la burgesia o les elits econòmiques estant. I l'1 d'octubre, qui custodiava les urnes, les defensava davant la violència espanyola, anava a votar i omplia els carrers manifestant-se no era en el seu conjunt, exactament, la burgesia catalana, ni la dreta del país. Això no implica, en absolut, ignorar o menystenir el compromís personal de tants i tants patriotes d'aquest àmbit social o ideològic que, a tall individual, han lluitat i lluiten per la llibertat col·lectiva i la normalització nacional amb totes les seves forces. Un compromís, però, que és fet en l'àmbit personal, no pas com a integrants d'una determinada classe social ni en representació seva. En certa manera, podríem dir que l'han fet malgrat la seva adscripció de classe. Però, feliçment, són agents actius també d'un procés col·lectiu cap a la sobirania i, en aquest sentit, pertanyen al bloc nacional-popular que aspira a ser hegemònic a la societat catalana. Exactament igual com, durant l'ocupació alemanya de França, gaullistes i comunistes combatien sota la mateixa bandera per la llibertat del seu país.

En l'àmbit lingüístic, el tortosí Cristòfol Despuig, a la seva obra *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557), ja denunciava l'abandonament de la llengua catalana, a benefici de l'espanyola, per part dels sectors més benestants de la societat. I, al País Valencià, com en els sectors minoritaris de la noblesa mallorquina o menorquina, la renúncia a la llengua pròpia és una realitat dolorosa d'ençà de més d'un segle. Al Principat, la immigració interior catalanoparlant de la ruralia del país cap a la capital nacional, comportà l'inici del canvi de llengua, atès que els "senyors" no podien parlar la mateixa llengua que els "porters" de l'immoble, acabats d'arribar del poble. I el franquisme, com a representació del poder, va fer-hi la resta: "Si eres español, habla español" i això és el que va fer bona part de la burgesia, però no tota, per sort. Fins i tot en aquest darrer cas, però, es dona la circumstància que els burgesos impulsors de la llengua catalana durant la darrera dic-

tadura mai no van ser capaços d'incorporar el català als productes que ells mateixos fabricaven. En fi, com estudià el Dr. Jordi Carbonell, contràriament a la burgesia com a classe social, no hi ha hagut al llarg de la història exemples de dimissió lingüística entre les classes populars.

He de confessar, finalment, que continuo no trobant-me còmode amb la terminologia “nacionalisme” i “nacionalista”. Una cosa semblant els passava també a mestres indiscutibles com Antoni Rovira i Virgili o Joan Fuster, malgrat que van acabar utilitzant aquests termes, un cop feta la diferència entre nacionalisme agressiu i d'imposició i nacionalisme defensiu i d'alliberament. Sigui com sigui, mai no m'he considerat “nacionalista”, sinó “nacional”, pertanyent a una comunitat humana concreta que lluita per mantenir la seva identitat col·lectiva entre els altres pobles de la terra. No em fan cap nosa, en canvi, els termes “patriotisme” o bé “patriota”, emprats, generalment, pels pertanyents a estats sobirans per donar sentit o justificar les seves accions en defensa del propi país. Al cap i a la fi, tornant a la Resistència francesa, si dreta i esquerra combatien junts l'invasor, amb les mateixes armes a la mà, ho feien tots, ras i curt, per patriotisme.

El llibre de Jaume Renyer té la virtut de gosar tractar temes neuràlgics per a la societat catalana contemporània, temes que ens interpel·len a tots i que ens obliguen a posicionar-nos-hi davant, des de la coincidència o la discrepància amb les tesis de l'autor. I és aquesta condició de llibre-revulsiu allò que en fa recomanable la lectura, perquè no és un títol més de la rastellera bibliogràfica processista, sinó una pedra llançada sobre les plàcides aigües del somnolent llac català.

Un cop llegit el llibre, continuo refermant-me en el combat quotidià per un projecte cívic i inclusiu de convivència democràtica i per la lluita constant a favor de la (re)construcció nacional permanent. Per dir-ho en paraules de Rovira i Virgili, la nació catalana en què somio és “la més gran pel territori, la més gran per

la llibertat, la més gran per la civilització” i en defensa d’aquesta causa “no em desencorajo, no renuncio, no deserto”: els Països Catalans de Lleida a Palma i de Perpinyà a Alacant. La fidelitat a un catalanisme popular, a un patriotisme net i clar, sense esquerdes, crec que és Joan Comorera qui millor l’ha definit en referir-se a la “voluntat de pervivència nacional”. Doncs, això: llarga vida a la nació catalana! Sé que, en aquest desig, amb coincidències i discrepàncies com sempre, continuaré trobant-me amb Jaume Renyer, al voltant d’una bona taula o bé suant la mateixa camisa de color lila, ja envellida, en un àmbit on els canvis de camisa són una traïció i per això no s’hi produeixen: els castells.

JOSEP-LLUÍS CAROD-ROVIRA

Tarragona, 12 d’abril de 2025

INTRODUCCIÓ

L'evolució de l'independentisme català entre l'any 1968 i el 1993 la vaig mirar d'exposar en l'assaig *Catalunya, qüestió d'Estat. Vint-i-cinc anys d'independentisme català (1968-1993)* (Edicions El Mèdol, 1994). Ara crec arribat el moment de revisar-ne el contingut i actualitzar-lo segons les meves experiències, estudis i percepcions. He mantingut el mateix títol però he modificat substancialment el contingut afegint al darrer capítol més reflexions prospectives que retroactives. He canviat el subtítol per ressaltar que es tracta d'una aproximació a l'anàlisi d'un moviment polític complex necessitat d'estudis multidisciplinaris que n'ajudin a tenir una visió omnicomprensiva. Agraïixo a Josep-Lluís Carod-Rovira que torni a fer-ne el pròleg, prova d'una amistat sostinguda al llarg de més de mig segle.

L'independentisme català contemporani és el resultat de la dialèctica històrica de preservació/alienació¹ d'una identitat na-

1. Les diverses formulacions del catalanisme són respostes a l'integrisme que adopta la construcció de l'estat nació espanyol a partir del segle XIX en una època de declivi i impotència davant la subsistència de la identitat catalana no assimilada que inicia la seva renaixença. Mentre que la "grandeur" francesa ha minoritzat els altres pobles reduint-los a la categoria de "patois", l'espanyolisme només parcialment ha aconseguit imposar el seu peculiar supremacisme a les nacions dominades. D'aquella frustració sorgeix la catalanofòbia d'estat que descriu Josep Maria Terricabras: "L'anticatalanisme, en canvi, no es dona enlloc més del món, senzillament perquè enlloc més del món ningú no n'ha vist mai la necessitat de pronunciar-se, de manera constant i reiterada, contra el catalanisme. L'anticatalanisme és un localisme propi d'una mentalitat provinciana i tancada" (*Raons i tòpics. Catalanisme i anticatalanisme*, La Campana, 2001, pàgina 10).

cional davant el sistema de dominació política imposat pel regne d'Espanya des dels anys 1707 i 1714 (i anteriorment, des del 1659 pel regne de França a la Catalunya Nord). La consciència de catalanitat com a identitat nacional ha subsistit en la mentalitat col·lectiva a través de l'ús de la llengua catalana, els referents culturals i l'univers simbòlic i de la tradició jurídica que gira al voltant de l'equitat i el pactisme com a principis per a la resolució dels conflictes, siguin particulars o socials. La construcció del poder nostrat històricament s'ha fet per agregació, no pas per conquesta com fa Castella per bastir Espanya: els comtats catalans es congrien al voltant del de Barcelona, que posteriorment assumeix el reialme d'Aragó sense fusió d'institucions, i després el Principat es reconeix en peu d'igualtat amb els regnes de València i Mallorca. Amb la mateixa actitud accepten formar part d'un conglomerat d'estat units per vincles matrimonials amb els regents de Lleó i Castella fins que la Guerra de Successió estronca brutalment l'equilibri preservat, no sense dificultats, al llarg de segles. Això explica que les propostes per recuperar la sobirania perduda reprenguin aqueixa concepció.

A mesura que l'ordre espanyol dominant es fa cada cop més intervencionista i assimilador, aqueixa mentalitat subjectiva en el terreny polític s'expressa successivament mitjançant el liberalisme i el republicanisme federalista, del tronc principal del qual sorgirà el nacionalisme català, teoritzat inicialment per Josep Narcís Roca i Farreras. El pacte de Tortosa del 18 de maig del 1869 fou un projecte del Partit Republicà Democràtic Federal de Catalunya, València, les Balears i Aragó, liderat per Valentí Almirall, per tal d'impulsar la constitució d'una república federal que no reeixí. Tres vegades (1873, 1931 i 1934) el republicanisme català segueix la mateixa estratègia fallida: intentar que l'estat català sigui reconegut com a part integrant d'una hipotètica República Federal espanyola. Com explica Fermí Rubiralta: "es fa molt evident la influència del substrat ideològic del federalisme, serà, per tant, la «separació» d'Espanya com a reconeixement explícit de la sobi-

rania inherent a la nació catalana, sense que això impliqués, necessàriament, rebutjar a posteriori un pacte amb la resta de federacions ibèriques amb les quals articular una estructura confederal peninsular”.² El fet que Joan Prim, Estanislau Figueras i Francesc Pi i Margall fossin cap de govern i president de la República respectivament, a la segona meitat del segle XIX, demostra que, tot i la seva catalanitat, els dirigents polítics més eminents s’esmerçaren a reformar l’estat i no a impulsar un nacionalisme català similar als que s’estaven congriant a Europa.

Hi ha tres característiques que diferencien el nacionalisme català de la resta dels europeus. En primer lloc, el retard en la construcció de l’estat nació espanyol comporta que també el nacionalisme català no aparegui de manera organitzada fins començat el segle XX, molt tardanament en comparació amb els nacionalismes irlandès, jueu o txec. En segon lloc, no s’organitza majoritàriament com un moviment d’alliberament nacional enfrontat amb l’estat espanyol en tant que ocupant (sigui una monarquia o una república) sinó que reflectirà políticament la nació sociològica mirant de preservar-la amb fórmules d’encaix a l’estat espanyol mitjançant els projectes de reforma que malda per articular. I la tercera singularitat és la manca d’un projecte polític que englobi la totalitat de la comunitat nacional tot i que les referències pancatalanistes de caràcter cultural, lingüístic i jurídic hi són constants des de la Renaixença ençà, no serà fins a la segona meitat del segle XX que —a partir de l’obra de reconstrucció intel·lectual de la nació completa plasmada per Joan Fuster— hom establirà les bases per a un desenvolupament polític.³ Una tesi qüestionada

2. Fermí Rubiralta Casas ha publicat un estudi panoràmic, *Una història de l’independentisme polític català. De Francesc Macià a Josep-Lluís Carod-Rovira* (Pagès Editors, 2004) que posteriorment ha completat amb un llibre sintètic, *Breu història de l’independentisme als Països Catalans* (també a Pagès Editors, 2020), a la qual correspon aqueixa citació de la pàgina 15.

3. Vegeu Antoni RICO I GARCIA, *Joan Fuster i el pensament nacional*, Afers, Catarroja, 2021.

des del País Valencià per un corrent nacionalista que s'autoafirma diferenciadament del conjunt del nacionalisme català⁴ pendent a hores d'ara de definir un projecte polític propi.

Dues altres conductes reincidents són també singulars: la primera, superant l'estadi regionalista, els èxits electorals del catalanisme, començant pel Partit Republicà Demòcratic Federal el 1869, el de Solidaritat Catalana el 1906 i, posteriorment, d'ERC el 1931 i del Front d'Esquerres el 1936, tenen l'element comú de no saber com traduir en resultats polítics els anhels dels votants, ni fer front a la reacció del poder espanyol. La segona, el possibilisme d'ERC (pacte de Sant Sebastià el 1930, el retrocés de la República catalana a la Generalitat del 17 d'abril del 1931) i el tarradellisme es perllongaran fins als nostres dies quan la direcció d'Esquerra defuig el conflicte després de l'octubre del 2017, retorna a l'etapa prèvia a la seva refundació —arran de la crida de Josep-Lluís Carod-Rovira el 1986—⁵ i esdevé una mena de casa comuna amb federalistes inclosos.

L'independentisme combatiu (Estat Català, Partit Català Proletari, Nosaltres Sols, Partit Nacionalista Català) serà minoritari dins del republicanisme i coexistirà en una interrelació desigual amb dos altres moviments emergents: el socialisme i el sindicalisme llibertari, sense arribar a assolir una posició hegemònica determinant durant la guerra de 1936-1939 i en la resistència contra el franquisme. Tindrà continuació via el nouat Front Nacional de Catalunya i el reconstituït Estat Català i a l'exili, sobretot a les comunitats catalanes d'Amèrica i el Consell Nacional Català animat per Josep Maria Batista i Roca des d'Anglaterra. A l'interior subsistirà un sobiranisme sociològic interclassista que s'expressarà mitjançant activitats culturals sovint aixoplugades sota el paraigua del clergat catòlic catalanista.

4. Vicent BAYDAL I SALA, "No som un país català", *Lletraferit*, 23 de maig del 2024.

5. Josep-Lluís CAROD-ROVIRA, "Una necessitat vital: refundar ERC?", *Avui*, 1 de novembre del 1986.

Políticament hom ha convingut a situar als anys 1968/1969 l'inici de l'etapa de l'independentisme contemporani, quan el grup impulsor del PSAN s'escindeix del FNC, es desvincula del sistema de valors del patriotisme republicà i enceta l'etapa del socialisme d'alliberament nacional que assumirà com a objectiu estratègic l'estat socialista català. D'aqueix nucli en sorgiran altres col·lectius que aniran configurant allò que avui resta de l'autodenominada esquerra independentista, que a la pràctica substituirà l'eix del conflicte Catalunya/Espanya pel dreta/esquerra dins el marc estatal espanyol, neutralitzant el caràcter interclassista i plural del nacionalisme.

Els sectors liberals, socialdemòcrates i conservadors aliens a aqueix corrent s'aniran organitzant al si d'ERC i CDC a partir de la mort del general Franco i no donaran el pas a adoptar l'objectiu d'un estat propi fins al 1989 en el cas d'Esquerra i fins a la transició nacional de CDC a partir de l'any 2010 amb la presidència de la Generalitat en mans d'Artur Mas. Però ni el liberalisme ni el republicanisme no seran capaços de desplaçar l'hegemonia del progressisme abstracte (també els projectes de Reagrupament Independentista i Solidaritat Catalana per la Independència resultaran fallits). El manteniment dogmàtic del binomi independència/socialisme impedirà la formulació efectiva d'un projecte polític viable capaç d'aplegar unitàriament la base social i política favorable a un estat propi i aqueixa incapacitat és a l'origen de la fallida del procés independentista (2012-2017). La prioritat atorgada a les polítiques d'esquerres serà la coartada per no afrontar el conflicte amb l'ordre constitucional espanyol i afavorirà la diversificació d'adjectius (l'anticapitalisme anacional i tot el reguitzell del *wokisme*) que aniran diluint la consciència i la voluntat necessàries per capgirar el règim de dominació espanyol i francès.

Reaccionant a aqueixa deriva sorgeix un projecte independentista identitari, amb referències llunyanes en l'ideari de Daniel Cardona i Civit, liderat per Sílvia Orriols amb la denominació

Aliança Catalana, que fa de la defensa de les formes de vida, treball i valors autòctones la prioritat i es manté dins del caràcter democràtic de tall occidental. Però per si sol no sembla capaç a curt termini de bastir un ideari i una estratègia susceptible de prendre el relleu del fallit independentisme d'esquerres.

Malgrat totes les mancances, l'independentisme descrit anteriorment aconseguirà situar-se al centre de la vida política del Principat durant l'etapa que comença amb la liquidació de la reforma de l'Estatut l'any 2010 i fins a l'1 d'octubre del 2017, i arriba a un punt mai assolit des del 1714, quan el govern del president Carles Puigdemont proclama —extraoficialment— la independència al parlament de Catalunya sense aplicar-la efectivament. En lloc de persistir, els seus components s'han tornat a acomodar al reducte autonòmic en un cas inèdit de desconstrucció d'un procés d'alliberament nacional⁶ que origina una nova categoria política, la de l'independentisme mesell.

Qui es vegi amb cor d'assumir el repte de capgirar la dinàmica claudicant ho haurà de fer en unes condicions cada cop més adverses per a la causa nacional catalana, ja que per dessota del procés n'hi ha un altre de substitució poblacional (especialment avançat a l'antany cap i casal de Catalunya) i alienació nacional que es percep en el retrocés de l'ús de la llengua i la pèrdua de la identitat catalana com a factor de cohesió social intergeneracional. La tendència a la desconstrucció de les societats obertes occidentals ha estat interioritzada a casa nostra, fins i tot per actors que es diuen independentistes, i ha esdevingut un factor que dificulta encara més els plantejaments de reconstrucció nacional.

6. Convé recordar la reflexió de Jaume Ros i Serra (1918-2005), un militant d'Estat Català que deixa escrits dos llibres de memòries, *La memòria és una decepció 1920-1939* i *La decepció de la memòria*, ambdós publicats per Editorial Mediterrània l'any 1995, i autor d'una frase lapidària: "El nacionalisme dur paga els plats trencats, el tou sempre s'adapta a la situació política", entrevista a *El Temps*, 15 de maig del 1995, pàgina 52.

I

“ENSIMISMAMIENTO ESPAÑOL” CONTRA RENAIXENÇA CATALANA

L'estat espanyol ha anat perdent territoris i canviant els règims polítics (dictadures, monarquies, repúbliques), però mai s'ha donat la possibilitat d'establir, sobre unes bases de consens i respecte a la diversitat nacional dels pobles que l'integren, un sistema democràtic que no sigui unitari. Les fórmules varien amb el transcurs del temps però la dominació política, l'assimilació cultural i l'espoli econòmic que el poder estatal exerceix són estructurals. El nacionalisme espanyol necessita trobar mites fundacionals equiparables als dels altres estats europeus i per aqueix motiu de la Constitució de Cadis se'n dona una visió degudament afaiçonada per cobrir aquesta necessitat. Els diputats catalans¹ hi tindran un protagonisme notori, però la defensa dels seus interessos no es veurà reflectida posteriorment en el model d'estat que s'anirà construint.

1. Vegeu Ferran TOLEDANO GONZÁLEZ, “El projecte català per a Espanya. La classe dirigent catalana i el procés constitucional de Cadis”, dins el dossier “Valencians, mallorquins i catalans a les Corts de Cadis” editat al numero 68, pàgines 71 a 96 (2011) de la revista *Afers*. Una contribució poc coneguda als debats de Cadis és obra de Josep Batlle i Jover, un propietari rural de la Selva del Camp, membre de la Junta Superior de Catalunya durant la Guerra del Francès, que l'any 1809 redactà un informe i unes bases constitucionals articulades adreçat a la Junta General que convoca les Corts, partidari de bastir un estat nacional unitari on encaixar la catalanitat aportant-hi l'herència de les llibertats i les institucions catalanes anteriors als Decrets de Nova Planta. Lluís Maria de Puig va publicar l'informe de Batlle acompanyat d'un estudi introductori: *La Constitució de Batlle i Jover. Un projecte català a les Corts de Cadis* (Eumo / Centre de Lectura de Reus, 2007).

© dels textos: Jaume Renyer Alimbau, 2025

© del pròleg: Josep-Lluís Carod-Rovira, 2025

© d'aquesta edició: Pagès editors, S L, 2025

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

www.pageseditors.cat

Primera edició: octubre de 2025

ISBN: 978-84-1303-672-4

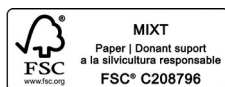
DL: L 753-2025

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Paper certificat pel Forest Stewardship Council®

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.